

FREDERICO PEDREIRA

AZ ALVAJÁRÓ TANÚSÁGTÉTELE

FREDERICO PEDREIRA

*AZ ALVAJÁRÓ
TANÚSÁG-
TÉTELE*

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

Frederico Pedreira: *A lição do sonâmbulo*
Copyright © 2020 by Frederico Pedreira
Originally published in 2020 by Companhia das Ilhas,
Lda., Lajes do Pico, Açores, Portugal
Hungarian translation © Bense Mónika, 2023
Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2023
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

TYPOTEX VILÁGIRODALOM
ISSN 2064–2989
ISBN 978 963 493 238 3

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu
és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

TYPOTEX KIADÓ

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős kiadó: Németh Kinga
Felelős szerkesztő: Zelei Dávid
Borítóterv: Nagy László
Tördelés: Leiszter Attila
Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda, Szekszárd

Sílvianak és Aurorának

*I have such admiration for people who
can recount their lives in autobiography,
because the connections are so complicated.
I would never be able to straighten it out.**

John Cassavetes

* Rendkívül csodálom azokat, akik képesek önéletrajzban elmondani az életüket, hisz oly bonyolultak a kapcsolataink. Én sosem lennék képes kibogozni a szálakat.

Kedves Olvasó!

Bizonyára észre fogja venni, hogy az *-o-ra* és *-e-re* végződő szavak toldalékolásánál eltértünk attól, amit egy magyar olvasó szeme megkívánná. A portugál nyelvben ugyanis a szó végi hangsúlytalan *-o-t u-nak*, az *-e-t* pedig egészen zárt, alig hallható *ö*-hangnak ejtjük. Az ilyen szó végi magánhangzók toldalékolására a magyar helyesírásban pillanatnyilag nincs szabály, de mi úgy gondoljuk, hogy akkor maradunk közel a portugál kiejtéshez, ha valamilyen formában jelezzük, hogy ezek a hangok nem *-ó-nak* és *-é-nek* ejtendők.

Mi a kötőjelet választottuk.

– *A Kiadó* –

NYELVEZET

Nem emlékszem rá, hogy igazán boldogtalan lettem volna a nagyszüleim házában. Úgy hiszem, gyerekkorom és korai serdülőkorom ezen állomásaival kapcsolatban egyáltalán nem merülhet fel a boldogtalanság gondolata, már csak azért sem, mert mindig nyár volt, én pedig még nagyon fiatal voltam. Apám családja nagy volt, ezért ritkán, sőt, a jelenlétemben talán soha nem fordult elő, hogy ezek alatt a három hónapos, áldott nyári szünetek alatt ne lett volna mindig tele a ház ismerős arcokkal, akik csak egy kis időre ugrottak be, hogy üdvözöljék a nagyapámat, aki ott ült a nappaliban balra a foteljében, az egyik könyvespolc mellett, amit a kezdet kezdetén választott magának, és a nagyanyámat, aki megállás nélkül sürgött-forgott, vagy a játszósobában vasalt, vagy a konyha és a nappali között ingázott föl-le reggel és kora délután, és a már ekkorra is alaposan megkopott, zöld padlószőnyeget sikálta, vagy jött-ment a narancssárga, opálfényű üvegtányérok és poharakkal a kezében. Ezekben a hónapokban elégedetten éltem az életem, és ezt úgy mondom, hogy nyoma sincs bennem annak a szokásos távolságtartásnak, ami oly sokszor tesz minket cinikussá felnőttkorunkban, ennek az elégedettségnek egy jó része pedig annak köszönhető, hogy szinte korlátlanul, egész nap a rendelkezésemre állt a nagyszüleim udvara, ahol órákat fociztam, futkároztam vagy a karate, a szumó és a szabadfogású birkózás fogalmát a legdurvábban értelmezve harcoltam a testvéremmel.

Bairro de Santa Cruzban, a benficai ház udvarán ezeken a perzselő nyári délutánokon gyakran megesett, hogy én vagy az unokatestvéreim (akik ekkoriban még elég kevesen voltak) a nagyanyánk idegein táncoljunk (ő használta ezt a szót alig leplezett elkeseredésében, amivel kibírhatatlan viselkedésünket szemlélte), megállás nélkül borogattuk egymás fejére a vizet az ásványvizes palackokból, hogy felfrissüljünk, ez a foglalatosság aztán meglehetősen fölöslegesnek bizonyult, amikor én és a testvérem azzal a megingathatatlan céllal eredtünk futásnak az udvaron, a tűző napon (ahogy apa szerette mondogatni, miközben olyan hangon lökte a szavakat a levegőbe, hogy az egyszerre hallatszott zavardottságnak és dühnek), hogy leadjunk akkoriban még nem kevés fölös kilóinkból. Azt azért hozzá kell tenni, hogy a futkározásaink az udvaron nem a változatosságukkal tüntették ki magukat, egyszerűen kimerültek a szintiszta megszállottságban; mi ugyanis nem az udvaron futkároztunk, hanem inkább helyben futottunk, de olyan intenzitással, hogy ha nem fogtuk vissza magunkat, néhány percen belül csuromvizes lett a pólónk. És ez nagyanyánk reményvesztett, kimerült tekintete előtt történt, aki attól tartott, hogy a végén még todulást vagy napszúrást kapunk, ezért egyfolytában ott őrzött minket az udvarra nyíló konyhaajtó küszöbén, közben néha levette a szemüvegét, amivel azt akarta nekünk jelezni, hogy komolyan el van keseredve, és érezte, ahogy üvegesen maga elé meredő szeméből ólomkönyvek hullanak, melyek szürkés vájatokat metszenek az arcába. Mindez jóval a mobiltelefonok megjelenése előtt történt – ez a találmány aztán jelentősen megkönnyítette nagyanyánk örökké sietős beszélgetéseit apánkkal azokon a nyári vakációkon, és azt is jól tudom, hogy ugyanígy spórolta meg vele magának azokat a sietősen elmotyogott mondatokat, amikor az irodába telefonálva menthetetlenül át kellett esnie Prates úr jóindulatú,

vontatott hangú szűrőjén, aki nagyon szerette volna tudomására hozni a hölgynek, miszerint nagyon örül, hogy újra beszélhetnek, bár a nyári szünetek alatt gyakorlatilag mindennap beszéltek, és hogy megkérdezheti-e, hogy van az O. család minden egyes tagja, akik már akkoriban sem voltak kevesen, és alaposan kimerítette a nagyanyámat a rokonszenvével, mielőtt arra kényszerítette, hogy végül legyőzve elmotyogjon egy „köszönöm”-öt, hogy aztán átkapcsolja a hívást apám örökké telefonhoz tapadó füléhez, aki a saját íróasztala mellett vette fel a másik telefont, miközben egyik izzadt keze a telefon villáján hevert.

Nagyapám dolgozószobája titkok és apró meglepetések kimeríthetetlen tárháza volt rendkívül kíváncsi gyerekszememnek. Tényleg nem tudom, lehet-e a kíváncsiságot rendkívülinek nevezni akkor, ha már kiveszett belőle minden jámborság, és valami szörnyű akadályt gördít egész felnőtt életünk elé. De akárhogy is, visszanézve képtelen lennék nevének nevezni az ostoba bűvöletnek azt az állapotát, amelybe nem ritkán nyakig elmerülve találtam magam, nevet adni a gyenge és hízalgó kíváncsiságnak, melyet annyira magamban éreztem, mintha csak ez volna a legtermészetesebb reflexem, főleg a nyári szünet bizonyos reggelein és bizonyos délutánjain, amikor, miután nagyapám elment az újságjáért (a *Diário de Notícias* vette – sosem láttam nála mást) vagy a reggelire szánt kenyérért magának meg a nagyanyámnak vagy uzsonnára az unokatestvéreknek, nagybácsiknak és nagynéniknek, akik olyan természetességgel jelentek meg náluk, mintha csak friss levegőre vágynának, azt mondanám, hogy ez a kíváncsiság főleg olyankor ébredt fel bennem, amikor a nagyapám dolgozószobája (a „vár”, ahogy a családban ezt a teret szokás volt hívni, pont úgy, ahogy nagyapám kárpitozott és már erősen megkopott székét „trón”-nak nevezték) átmenetileg lakatlanná vált, én pedig arra

törekedtem, hogy óvatos lépteim még a levegőnél is könnyebbek legyenek (mindig eszembe jutottak a „macskaléptek”, amikről kora iskolaéveimben hallottam, és ami akkoriban első magándéliabom kezdetét jelentette), közben teljesen hiábavaló módon próbáltam csöndben kinyitni a zárat, mert a fémnyelv megcsikordult, aztán pedig nem csuktam be magam mögött az ajtót (ilyesmire sosem merészkedtem volna abban az életkorban, de még később sem), megpróbáltam néhány rövid lépést tenni a dolgozószoba viasszal befuttatott bensejében, és ámulatosan néztem körbe. Csodálkozást nem valami sosem látott tárgy váltotta ki valamelyik polc szélén, esetleg a nagyapám íróasztalát teljesen beterítő papírhalom, régi újságok és mindenféle kacat örült forgatagában. Talán inkább az az erős szag, amely betöltötte az orromat, és amelyet akkoriban az olaj, a gázolaj, a faggyú és a fahéj bizarr, egyszerre undorító és magával ragadó vegyülékének éreztem, mely elkeveredett a vastag porréteggel, szinte lehetetlenné téve, hogy a testvérem belépjen ide, mert súlyos asztmás volt, és amely vastagon állt a két falra ferdén fellógatott fényképeken, ahol csöndben esküdtek össze az unokák és a gyerekek hol halovány, hol ragyogó arcai, beterítette a mérnöki és technikai szakkönyveket, amelyek közt ugyanúgy megtalálhatóak voltak a magas műveltség darabjai, mint a használati utasítások, és volt köztük néhány könyv formát öltött, irodalmi babérokra törő kakukktojás is.

Ilyen volt a nagyapám dolgozószobája, mely a jellemzés legkisebb szándékára azonnal elillant, mert minden, amit ott találhattam, alá volt vetve egy kissé hanyag szellem hiányosságainak, bár hajlottam az akkoriban már bennem formálódó kíváncsiságra, tele apró és égbekiáltó tudatlansággal, meddő félrepillantásokkal, melyek helyrehozhatatlanul összezavarták a valóságérzékelésemet. Egyszer affektált és öntelten eredetieskedő hangon azt ír-

tam, a nagyapám dolgozószobája pont olyan, mintha benzinnel öntötték volna le, és az az igazság, hogy még ma sem bántam meg különösebben, hogy a szívnek ezekkel a sietősen diktált szavaival jellemeztem.

Előfordult, hogy amikor valamilyen oknál fogva a testvérem nélkül magamra maradtam a benficai házban (mivel idősebb volt nálam, mindenféle módot kitalált magának – vagy kitaláltak neki –, hogy megindokolják a nyári órák édes haszontalanságát), én a nagyszüleimmel vacsoráztam a nappaliban (amikor többen voltunk, és legalább öt rokon volt jelen, kötelező volt az étkező mahagóniasztalához ülnünk), hangosan szólt a tévé, ott villogtak előttünk a szappanopera képei, aztán néhány perccel az aznapi fejezet után felmentem a lépcsőn, hogy lefeküdjek. Általában nem kellett elbúcsúznom a nagyanyámtól, mert tudtam, hogy olyan tizenegy-fél tizenkettő felé elindul lefeküdni, amit sosem tett meg anélkül, hogy előbb végigsimított volna a durva ágyneműmön, vagy tett volna néhány odaillő megjegyzést, nem feltétlenül nekem (bár ő mindig azt hitte, hogy csak a folyosó polcán álló védőszent hallja), amit én úgy vettem, egyértelmű jelét adja annak, hogy töltsék el vele egy kis időt a nagyszülői hálószoba sötétségében, ahol a nagyanyám lefeküdt, majd átfogtam a kezemmel ráncos kezeit, miközben csúfolódó hangon sutyorogta el a nap utolsó panaszszavait, amelyek természetesnek hangzottak a mindennapos sürgés-forgásban, és egyenesen hozzátapadtak a nappal óráihoz, hogy aztán elküldjön aludni, mert tudta, a nagyapám bármelyik pillanatban elindulhat a lépcsőn, hogy lefekvéshez készülődjön. Amikor a nagyapám elindult fölfelé ezen a rossz emlékű lépcsőn, ahol kísértetszerű apja évekkal azelőtt annyiszor megbotlott a végső eséséig (mert csak jóval később született meg az a nyilvánvaló ötlet az egyik nagybátyám fejében, hogy korlátot kell oda tetetni),

általában már elmúlt éjfél, miközben én csak növekedtem, köze-
lítve az állítólagos érettség felé, melyet apám és a bátyám férfias-
ságnak álcázva próbált belém sulykolni csípős szoszok, emberes
adag szénsavas ásványvizek és paradicsomlevek segítségével, nyár-
ról nyárra ismerősebb lett nekem az a kolosszális méretű árnyék,
amelyet nagyapám alakja rajzolt a szobámat szegélyező falra, és
amelynek csak a dolgozószobájából kiszűrődő erős villanyfény
vetett véget, miután a célnak megfelelő ujját használva felkattin-
totta a kapcsolót.

A hajópadló deszkalapjai és a szobám ajtaja között húzódó
keskeny nyíláson ugyanez a hátborzongató, az én értelmemmel
fel nem fogható fény hatolt át, azokon az éjszakákon pedig, amikor
apám későn, már a tiltott órában bejött a szobámba, és körbelengte
a könnyű parfüm, az ingét átítató izzadság és a torkát égető al-
koholszag keverékének lágy felhője, amit annak a rengeteg tövig
szívott SG Filtro cigarettának a különösen férfias töménysége
koronázott, nos, ezeken az éjszakákon egyszer sem fordult elő,
hogy ne tegyek úgy, mintha már mélyen aludnék, még akkor is,
amikor jókedvűnek érezte magát, és elég bátor volt hozzá, hogy
határozott, számomra összetéveszthetetlen lépteivel (tudtam, hogy
kopott, elhasználódott mokaszinja hagyja őket maga után) átlépje
azt a fénysávot, amelyet a nyitott ajtó vetített a szobámba, majd
ráhelyezze meleg kezét és lágyan ringató ujjait a párna durva szö-
vetén és a lepedő kegyetlen felületén kócosan elterülő barna hajam
nehéz hullámaira; ez a durva szövet sok évvel azelőtt télen-nyáron
minden éjjel óvta a nagybátyáimat és a nagynénéimet.

Éreztem az apám borostás arcában áramló meleg vért és a bőre
vastagságát, azt, ahogy a maga nyers módján próbálja megtalál-
ni egy érzés visszaverődését, álomtól langyos arcom melengető
puhaságát, és amikor a mokaszinja néhány hasztalan kör után

visszavonulót fűjt, és megtette az utat visszafelé, az arcomon hagyott nedves csókjában és az orromban maradt illatában érzett oltalom, amit a saját útvesztőjébe veszett éjszaka megmutatott nekem anélkül, hogy apámnak erről a leghalványabb fogalma lehetett volna, ezekben a pillanatokban, amikor alkalmazkodtam azokhoz a felnőtt, tiltott fantazmagóriákhoz, amiket ott hagyott táncolni a szobámban, miközben tudatában voltam annak, hogy az igazi épp most megy le a nyikorgó lépcsőn lendületes és imbolygó közt hezitáló léptekkel, minden, az alvást tettető testem, a nyálam, amit a mozdulatlanság gyűjtött össze bal szájszegletemben, minden valóságossá vált, és hirtelen mintha ébren kellene róla meggyőzőnöm magam, hogy mindez, az alvásom, a gondolataim zavaros gomolygása, az apró remegések a lábamban, amiktől úgy ugrált a lábfejem, mintha egy kiscsibe gabalyodott volna bele a lepedő lágy kalitkájába, mindez nem volt más, mint az alvás színlelésére tett kísérletem, hogy kívülről szemlélhessem apám látogatását, aki, ha ebben a pillanatban felismerte volna bennem azt a gyereket, aki kész rá, hogy megszólaljon, és olyan dolgokra válaszoljon, amiket az ő korában még meg sem érthetne, azonnal elhajította volna magától rövid látogatásának diszkrét báját, az érintését, az illata finomságát, és ez más körülmények között még nekem, egy ilyen kis gyereknek is szörnyen erőszakosnak tűnt volna. Így aztán miközben megpróbáltam meggyőzni magam róla, hogy az alvásom nem több holmi szélhámoskodásnál, azonnal álomba merültem, mert legyőzött a saját képzeletem.

Ezeken az éjszakákon, amikor nem volt mellettem az ágyban a testvérem, akivel addig beszélgettünk, amíg azt nem éreztem, hogy az álom birtokba veszi a tagjaimat, egyáltalán nem volt ritka, hogy sok más gyerekhez hasonlóan, akikben szintén ott élt a vágy valamiféle alaktalan melankóliára, megpróbáltam kivenni a sötétben

a vén, fehér vagy színevesztett bútorok esetlen alakját; így tettem próbára az éjszakai látásomat, bár az is lehet, hogy ez valójában a gondolat vakságának első megtapasztalása volt, ami aztán később, felnőttkorban egyfajta rejtélyes zajban nyilvánult meg, és ami ritkán vezet jóra a gyakorlati életben; csukott szemmel feküdtem ott egy jó ideig, ami nekem már egyenesen hősiesnek tűnt, de valójában nem tarthatott tovább két-három percnél, aztán újra kinyitottam a szemem, és a képzeletemben más szobákat kerestem, olyan szobákat, ahol korábban már jártam (nem volt sok belőlük, talán a fél kezemen meg tudtam volna számolni, ahogy Marcel *Az eltűnt időben*), ugyanakkor megpróbáltam meggyőzni róla magam, hogy az elmosódott vonalak, a pókhálók és az árnyékutak, melyeket lassan kivettem, még csak nem is hasonlítanak a szobámra a nagyszüleim benficai házában. Nem tudom, hogy már ekkor körvonalazódott-e bennem valamiféle halvány és hiábavaló próbálkozás arra, hogy megsarcoljam a mindennapok unalmát, de az biztos, hogy az ilyen éjszakákon a legteljesebb mértékben ellenálltam, hogy felismerjem, mi az, ami számomra kedves és ismerős, és ez később veszélyes, már-már tragikus méreteket öltött, ezt pedig most a magam nevében mondom, a felnőttkor kezdetén.

Annak a szobának, ahol a forró nyári éjszakákat és a karácsonyi szünet jéghideg téli éjjeleit töltöttem, a hetvenes-nyolcvanas évek óta, amikor legalább három nagybátyámnak volt a hálósobája, mit sem változott a berendezése: a tárgyak ugyanott voltak, és tulajdonképpen a dekoráció is ugyanaz volt. Ugyanazok a matricák – igazából egyszerű cigaretta- vagy üdítőreklámok – díszeltek a szekrényajtókon, ugyanazok a képregényfigurák vagy fényképreprodukciók, amelyek a nagybátyáim gyerek- és kamaszképzületét betöltötték; gyerekkoromban ezek a képek ismertettek meg velem olyan neveket, amelyek az én időmben már nem igazán

voltak ismertek, ezért a titokzatosság nyugtalanító felhője lebegte körül őket: *Fittipaldi, Prost, Gitanes, Gauloises*; a tekintetem egyre növekvő csodálattal merült el az idő plazmájától és nagyanyám első és utolsó purgálási próbálkozásaitól megkopott matricák fakó árnyalataiban, nagyanyám ugyanis megpróbált megszabadulni azoktól az üzenetektől, amelyeket a fiai a fiatalság verejtékével és oktalanságával hagytak az utókorra a ház bútorzatán, hasznavehetlenné téve a már így is avíttasat. Mivel szokásom szerint sokat nyitogattam az egyik fiókot, amit akkoriban Bernardo bácsikám kedvenc rejtékhelyének gondoltam, sokszor csodálkoztam rá az egyik cigarettásdoboz hátborzongató látványára, melyben (számomra még ma is inkább évszázadoknak tűnő) évek óta hevert néhány kiszikkadt és megsárgult cigaretta. Akármilyen mélyre is nyúltam ebben a fiókban, és kotorásztam vakon nem túl bőséges tartalmában, biztos volt, hogy gyermekujjaim előbb vagy utóbb ráismernek a cigarettásdoboz nedves felszínére, amelynek széleit már alaposan megrágtá a moly, de még így is őrizte Bernardo bácsikám fiatalságának maga után hagyott maradványait, amikor belerohant a házasságba, majd felnőttkorában a mindent beragyogó újrakezdésbe – ezek a maradványok egyszer rég kézzel fogható lényegét alkották a titkainak, és ezeken a magányos éjjeleken az én titkaimat is formálták. És amikor megpróbáltam helyretenni a tudatomban ennek a majdnem üres cigarettásdoboznak a könnyörtelen és semmi mással össze nem vethető valóságát, miközben rettegve tapogattam az ujjaim hegyével, apró és számomra ismeretlen természetű szabályoktól korlátozott életem még kisebbre zsugorodott, már csak azért is, mert nem kellett túl sokáig nézegetnem ezt a cigarettásdobozt, miközben úgy reszketett a térdem, hogy azt a kopott flanelpizsamám anyaga sem tudta leplezni, hogy apám minden intelme ellenére – „majd meglátod, milyen” – úgy

döntsek végre, hogy a számba vegyem az egyik szálát, és előtte nem feledkeztem meg róla, hogy üveges szemmel felkeljek, benézzek a szobám minden zugába, és bűnös jobb kezemmel egy fürge mozdulattal becsukjam az ajtót.

Nagyanyám, aki néha, főleg a legéberebb pillanataimban látszólag elaludt, elég hamar felfedezte, hogy a cigaretta íze már nem újdonság a számomra. Engem akkoriban legfőképp az szomorított el, hogy egy olyan éjszakán hívta fel rá a figyelmem (valami egyszerre pimasz és távolságtartó hangon, amit addig nem tapasztaltam tőle), amikor a számhoz sem emeltem a cigarettát, mert elég volt kinyitnom a fiókot és meglesnem a nagybátyám cigarettásdobozának kékes nyugalmát. „Búzzlik a dohánytól, fiam”, mondta a nagyanyám, ami abban a pillanatban a világ legnagyobb igazságtalanságának tűnt, mert nemhogy nem gyújtottam rá vagy füstöltem azon az éjszakán, de még élénken élt az emlékezetemben a második cigaretta kesernyés és egészen borzalmas íze, amit hiába próbáltam meg elszívni az előző éjszakán, és amiről a legnagyobb lelki nyugalommal hittem, hogy az utolsó lesz az életemben, nem sejtve, hogy évekkel később újra megteszem majd ezt a bántó mozdulatot, aminek aztán ugyanilyen kiábrándító vége lesz: egy sötét lyuk a gyomorszájamnál, ami rövid időn belül hangos öklendezésbe, majd hányásba torkollik. Azt hiszem, a nagyszüleimnél töltött vakációk alatt végül összekevertem azt a rémületes szabadságérzetet, amit egy tizenegy éves kisfiú apró tenyerébe helyeznek, azzal a morzsányi szabadsággal, ami egy olyan fiatalembernek jut, mint az én Bernardo bácsikám, akinek, mint bárki másnak az ő korában, teste volt, és álmai voltak, a varrás mentén pedig majd szétrepedt a szíve.

A nagy családi összejövetelek idején, születésnapokon, karácsonykor (melyekkel már önmagukban kézikönyveket lehetne

megettölteni), a nagyanyámon valami olyan sajátos nyelvhasználat uralkodott el, ami gyakran okozott felfordulást és döbbenetet a mindennapjaimban. Akkor még nem tudtam, milyen hüen térek majd vissza később (nagy rákészülést igénylő alkalmakkor) ezekhez a mondatszerkezetekhez, amelyek a fiatalság könnyelmű éveiben mintha egyenesen kalapácsütésként érték volna a füleimet. Ezért, amikor térdemen a takaróval odaültem a parázstartó mellé, és szórakozott pillantást vettem a tévében a hírek végére, a nagyanyám olyan szavakat szórt szét a levegőben, amelyekről se nagyapám a foteljében, se én a kedvenc elaggott hintaszékemben nem vettünk tudomást, és ezt nem valamiféle előre megfontolt rosszaságból tettük, hanem mert már megtanultuk kirekeszteni azokat az ismerős zajokat, amikkel nem tudtunk mit kezdeni. Ha próbáltunk is megvitatni vagy akár csak érinteni egy-egy nagyanyám által felvetett háztartási kérdést, a véleményünk sosem számított: sosem lehettünk illetékesek ezekben a kérdésekben. A véleményünk általában, már amikor a magunk módján és értelmezésében hangot mertünk neki adni, azonnal elutasításra került, és a legnyomasztóbb csönd legmélyére száműzetett egy szimpla lapozással, amelyet nagyanyám a több tucat portugál és spanyol képes újság valamelyikén vitt véghez; ezeket a magazinokat a széke mellett tartotta, nagy halom tarka, csillogó papír hevert a varróláda meg a szanaszét szórt gombolyagok tetején, olyan volt az egész, mint valami megkurtított, színes betlehemi jászol. Ilyenkor úgy beszélt a nagyanyám, mintha fanfárok nélkül is büszke lenne magányos monológjára: „Holnap majd megkéretik Manuel, hogy töltve hozza el a pulykát”, vagy „Nem tudom, hogy már meg lett-e beszélve Luísával a kisfiú születésnapja”, „Egyszerűen csirkebecsinált lesz készítve, ennyi, így lesz megoldva a dolog”. Emlékszem, egy délután, amikor ott forttyogtam magamban, mert már nem